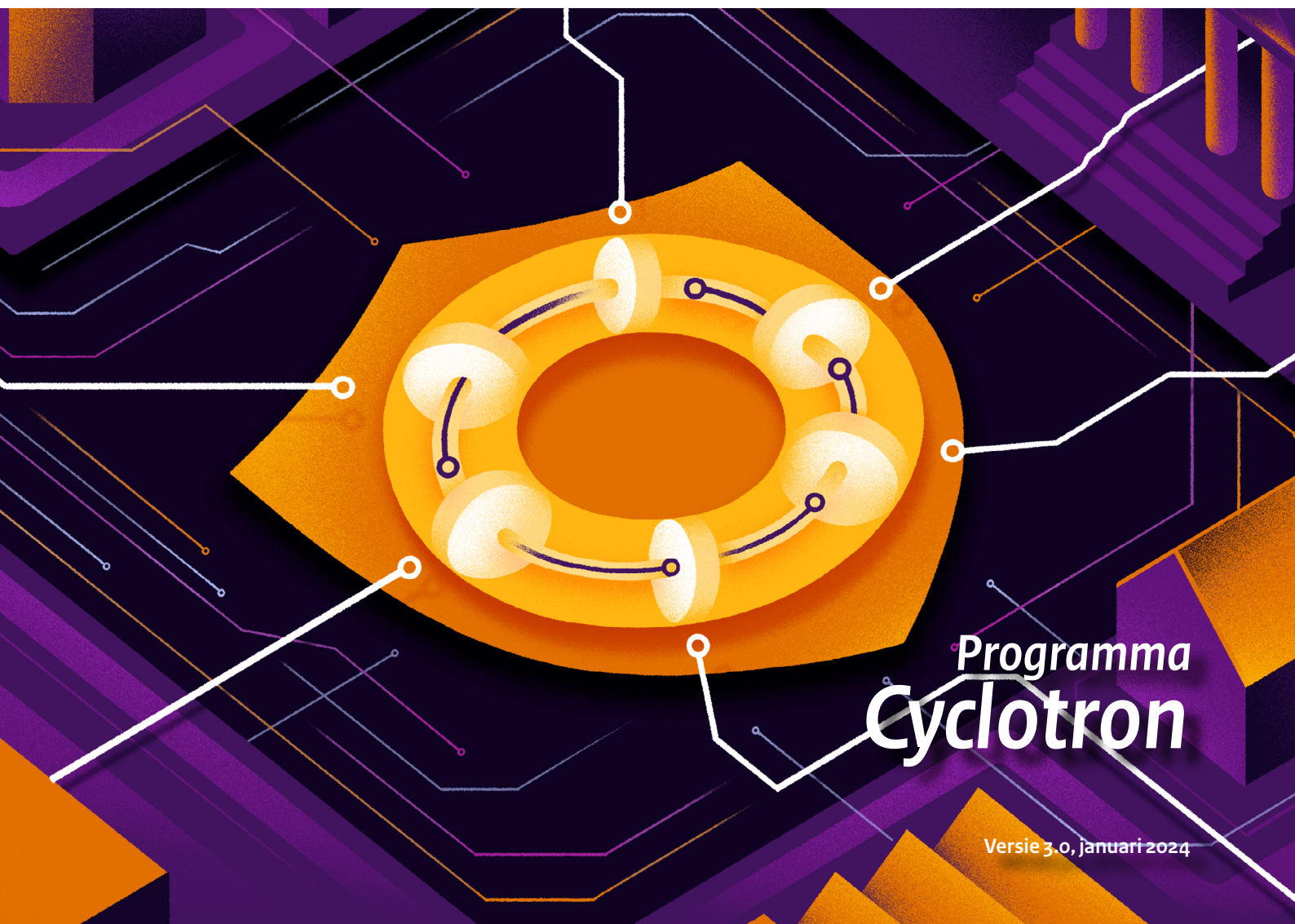

Programmaplan Cyclotron

Programma
Cyclotron

Versie 3.0, januari 2024

Colofon

Projectnaam

Programma Cyclotron

Afzendgegevens

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 16950
2500 EH Den Haag
www.rijksoverheid.nl/ministeries/jenv

Contactpersoon

cyclotron@minjenv.nl

Managementsamenvatting

Programmaplan programma Cyclotron

Eén van de ambities van de NLCS 2022-2028 is dat publieke en private organisaties intensiever informatie met elkaar delen over cyberdreigingen en -incidenten, zodat hierop sneller geageerd kan worden en zo mogelijk incidenten voorkomen worden. Deze ambitie komt voort uit de verkenning Cyclotron¹ die is opgeleverd in mei 2022. In april 2023 is het programma Cyclotron gestart, met als doel het creëren van een platform dat het delen van informatie faciliteert en daarbij samen met belanghebbende organisaties handelingsperspectief biedt. Op basis van een verkenning met deze belanghebbende organisaties is een ontwerp gemaakt van dit samenwerkingsplatform dat bestaat uit drie elementen: een Doordeelcentrum (waar snel ruwe gegevens kunnen worden gedeeld tussen hoogvolwassen stakeholders), een Analyse- en weerbaarheidscentrum (waar gezamenlijk analyses adviezen gemaakt kunnen worden) en een Communicatie- en distributiecentrum (dat zich richt op het afstemmen van de boodschap en het zorgdragen voor de distributie van informatie).

Het programma Cyclotron heeft als hoofddoel: op grotere schaal publiek-private informatie delen en samenwerken, om gezamenlijk meer grip te krijgen op cyberdreigingen en meer partijen te laten profiteren van schaarse kennis en expertise.

Dit hoofddoel is te specificeren in drie programmadoelen die respectievelijk overeenkomen met de drie centra uit de Cyclotron-verkenning:

1. Hoogvolwassen partijen in staat stellen om in verschillende samenstellingen snel en flexibel ruwe gegevens te delen, i.e. Doordeelcentrum.
2. Gelegenheidscoalities in staat stellen om gezamenlijke analyses uit te voeren en weerbaarheidsproducten te ontwikkelen, i.e. Analyse- en weerbaarheidscentrum.
3. Zorgen dat waardevolle inzichten (geanalyseerde informatie) en weerbaarheidsproducten terechtkomen bij, en gebruikt worden door, een grote groep partijen, i.e. Distributie- en communicatiecentrum.

Een randvoorwaarde voor het behalen van deze doelstellingen is dat dit in publiek-private samenwerking gebeurt en in een **'trusted community'**.² De inhoudelijke sturing op programma Cyclotron vindt plaats vanuit een publiek-privaat 'governance

board'. Deze bewaakt dat het geleverde platform aansluit bij de behoefte van Nederland en Nederlandse organisaties.

Samenwerken met een grote en diverse groep organisaties stelt het programma ook voor diverse veranderopgaven, cultuur- en belangenverschillen, procesvraagstukken, juridische obstakels en werkafspraken. Ook deze worden in samenwerking opgelost en geborgd voor de toekomst bij het NCSC. Wederkerigheid, transparantie en commitment van de betrokken partijen is essentieel voor succes.

Programma Cyclotron levert functionaliteit, beleid, juridische kaders en techniek op. Voor functionaliteit worden er use cases en doelinrichting voor rollen, processen, middelen en sturing geleverd. Voor beleid wordt een beleidskader opgesteld en de governance structuur ingericht. Voor juridische kaders wordt gekeken naar hoe de programmadoelen van Cyclotron passen binnen de huidige wettelijke kaders, en worden oplossingsrichtingen voor de lange termijn opgesteld. Voor techniek worden datastromen gedefinieerd en gefaciliteerd, en technische middelen ontworpen en geïmplementeerd. Waar mogelijk gebeurt dit op basis van bestaande initiatieven bij het NCSC of haar partners.

Het programma hanteert een mijlpalenplanning voor 2024-2026 die voortvloeit uit de verkenning en de bestaande use cases. De belangrijkste mijlpalen die minimaal bereikt zijn aan het eind van het programma: veertig hoogvolwassen organisaties delen structureel informatie met elkaar, jaarlijks worden minimaal tien analyses uitgevoerd, 90% van de doelgroep van het NCSC kan deze informatie gebruiken en 70% van de deelnemende partijen vindt de samenwerking en de weerbaarheidsproducten waardevol.

Het programma Cyclotron kent een aantal afhankelijkheden en risico's die in een rol kunnen spelen in het behalen van de gestelde programmadoelstellingen. Naast de gangbare afhankelijkheden en risico's waar projecten mee te maken hebben (zoals geld, tijd en kwaliteit) heeft het programma enkele specifieke afhankelijkheden en risico's. Voorbeelden hiervan zijn de bestaande juridische ruimte, de doorlooptijden van wetswijzigingen, cultuurverschil en tempo van de betrokken partijen en de beeldvorming rondom NCTV en NCSC.

.....
Er worden regelmatig afkortingen gebruikt in dit rapport. Deze worden bij gebruik in de tekst en in een aparte bijlage toegelicht.

¹ Het Cyclotron rapport uit mei 2022:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/05/31/gezamenlijk-snel-en-gericht-delen-van-informatie>

² De term *trusted community*, 'vertrouwde samenwerkingsvorm(en)', is vanwege de herkenbaarheid overgenomen uit de Cyclotron verkenning.

Inhoudsopgave

Colofon	2
Management samenvatting	3
1 Inleiding	5
1.1 Uitgangspunten	7
1.2 Raakvlakken	8
2 Doelen en resultaten programma	9
2.1 Doelstellingen programma	9
2.2 Resultaten programma	10
3 Randvoorwaarden	12
Opbouwen trusted community Juridisch kader	
4 Activiteiten en planning	15
4.1 Werkstromen en kernactiviteiten	15
4.2 Mijlpalenplanning	16
5 Samenwerkende organisaties	20
6 Afhankelijkheden en risico's	21
Appendix	
I. Afkortingenlijst	23

Inleiding

In oktober 2021 heeft het Strategisch Overleg Cyberdreigingen (SOC)³ de opdracht gegeven tot het uitvoeren van een verkenning naar de mogelijkheden en randvoorwaarden voor het versterken van de publiek-private samenwerking op operationeel en tactisch niveau zodat effectiever en efficiënter wordt gereageerd op (dreigende) cyberincidenten.

De aanleiding voor deze verkenning is de ambitie uit de Nederlandse Cybersecurity Agenda 2018 om het landelijk situationeel beeld te versterken met de inrichting van een samenwerkingsplatform met het oogmerk om binnen de wettelijke kaders meer en sneller handelingsperspectief met belanghebbende organisaties te kunnen delen.

Een eerste stap heeft ertoe geleid dat in 2020 de Cyber Intel Info Cel (CIIC) is ingericht waarin de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst, de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst, het Nationaal Cyber Security Centrum, het Openbaar Ministerie en de Politie gestart zijn met het intensief uitwisselen van informatie binnen het cyberdomein. Een volgende stap in de uitvoering van dit actiepoint betreft het onderzoeken van de mogelijkheden om in een breder verband informatie uit te wisselen met zowel publieke als private partners om te komen tot handelingsperspectief. Daartoe is in oktober 2021 deze verkenning gestart onder de werktitel 'programma Cyclotron'.⁴

³ Het Strategisch Overleg Cyberdreigingen (SOC) is een samenwerking tussen MIVD, AIVD, Politie, OM, NCSC en NCTV. Gezamenlijk werkt men aan het weerbaar maken van Nederland tegen cyberdreigingen door kennisdeling en het steunen van initiatieven die hieraan bijdragen zoals het CIIC en programma Cyclotron.

⁴ P. Oldengarm en L. Mooy, Cyclotron. Gezamenlijk sneller en gericht delen van informatie rondom (dreigende) cyber incidenten in publiek-privaat verband, NCTV, 31 mei 2022.

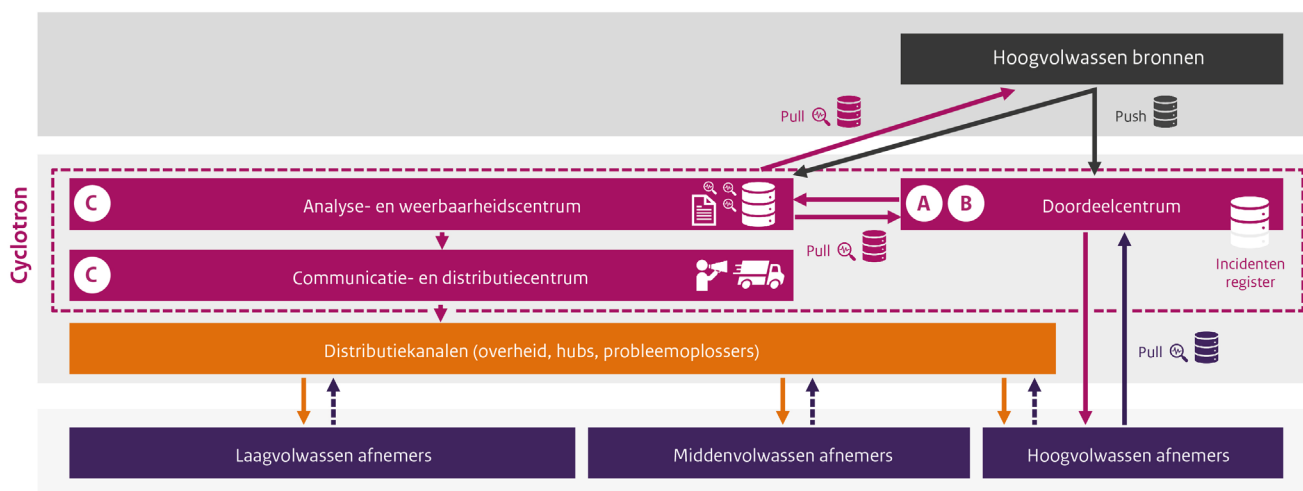
In de verkenning is geconstateerd dat, ten tijde van een (dreigend) cyberincident, informatie onvoldoende en niet tijdig wordt gedeeld tussen publieke en private partijen. De verkenning heeft inzicht gegeven in de hiervoor gedeelde behoeften, uitdagingen en benodigde randvoorwaarden. Het advies is om een platform te realiseren voor (intensieve) informatiedeling.

Aansluitend op de verkenning is een ontwerp gemaakt van dit samenwerkingsplatform (zie figuur 1), bestaande uit drie elementen:

1. Een Doordeelcentrum waar snel ruwe gegevens kunnen worden gedeeld tussen hoogvolwassen⁵ stakeholders
2. Een Analyse- en weerbaarheidscentrum waar gezamenlijk analyses en adviezen gemaakt kunnen worden
3. Een Communicatie- en distributiecentrum dat zich richt op het afstemmen van de boodschap en het zorgdragen voor de distributie van informatie.

In het Strategisch Overleg Cyberdreigingen (SOC) is het eindrapport vastgesteld en vervolgens zijn de eerste stappen gezet om te bezien wat nodig is voor de realisatie van het platform. Het realiseren van het platform is daarnaast ook meegenomen in een actie onder de Nationale cybersecuritystrategie uit 2023.⁶

Ten behoeve van de realisatie van het platform is het programma Cyclotron opgericht. Voorliggend document is het plan van dit programma en heeft als doel om inzicht te geven in hoe we de blauwdruk, zoals voorkomt uit het eindrapport gaan realiseren en wat hiervoor nodig is.⁷ Het programmaplan bevat onder meer de doelen en resultaten (hoofdstuk 2); de randvoorwaarden van het programma, het opbouwen van een **trusted community** en juridisch kader (hoofdstuk 3); de activiteiten en planning (hoofdstuk 4); de samenwerkende organisaties en hun betrokkenheid bij de werkstromen (hoofdstuk 5); en de afhankelijkheden en risico's (hoofdstuk 6).

Figuur 1. Schematische weergave van het samenwerkingsplatform (bestaande uit drie centra) en de bronnen, distributiekanaalen en afnemers.

⁵ Met een hoogvolwassen stakeholder bedoelen we een partij die beschikt over data uit het informatiemodel Cyclotron en deze data kan analyseren en weerbaarheidsproducten kan maken. Het is bovendien een partij die zich committeert aan het leveren van inzet in bemensing en natura om Cyclotron doelen te bereiken in publiek-private samenwerking. De partij is daarnaast een vertrouwde partner van NCSC of andere SOC-leden waar al eerder goed mee samengewerkt is. En er is bij deze partij een wettelijke basis voorhanden om informatie mee uit te wisselen.

⁶ Actieplan Nederlandse Cybersecuritystrategie 2022-2028, pag. 7.

⁷ Dit programmaplan is opgesteld voor het Strategisch Overleg Cyberdreigingen als tijdelijke stuurgroep van het Programma Cyclotron.

1.1 Uitgangspunten

Bij het realiseren van het programma wordt er gewerkt aan de hand van uitgangspunten, ingegeven door de verkenning:

Werken vanuit gedeeld publiek-privaat belang

Uit de verkenning blijkt een gedeelde behoefte aan verdergaande informatiedeling tussen publieke en private partijen. Deze informatiedeling staat in het teken van een gemeenschappelijk doel dat als volgt kan worden geformuleerd:

Nederland een onaantrekkelijk doelwit maken voor digitale aanvallen.

De informatiedeling is gericht op toepassing in het Nederlands domein. Bij de inrichting van de functionaliteiten en samenwerking moet rekening gehouden worden met deelname van organisaties met een internationaal aspect.

Vertrouwen als de sleutel voor succes

Het programma werkt aan het opbouwen van vertrouwen op alle niveaus: operationeel, tactisch en strategisch. Dit wordt geformaliseerd middels passende waarborgen, zoals het werken in deelgroepen, het opstellen van objectieve criteria voor deelname en het vastleggen van afspraken en gedragsregels over gebruik van de (gedeelde) informatie. Er wordt daarnaast in alle activiteiten aandacht besteed aan het bevorderen van het informele netwerk, omdat informatiedeling gemakkelijker en sneller verloopt als specialisten elkaar kennen. Hiermee bouwen we gezamenlijk aan een **trusted community**.

Organiseren en stimuleren van samenwerking

Het programma faciliteert, stimuleert, organiseert en coördineert in alle activiteiten het publiek-privaat samenwerken, door het wegnemen van drempels en realiseren van de benodigde randvoorwaarden. Het aanbrenge van de juiste prikkels gericht op gemeenschappelijke interesses en belangen, en door te investeren in publieke en private relaties. Het inrichten van deze samenwerking, en het standaardiseren van de aanpak ervan en het landen in de leadorganisatie (NCSC) is randvoorwaardelijk voor het succes van het programma.

Pragmatische start voor snelle zichtbare resultaten

Een omvangrijk programma als Cyclotron kent flinke complexiteit en het realiseren van het platform en de landingsplaats kent een langere doorlooptijd. Werken met use cases zorgt er voor dat er op kortere termijn resultaten kunnen worden gerealiseerd en snel inzicht komt in mogelijke drempels alsmede de potentiële waarde van samenwerking. Hiermee creëren we vertrouwen in de benodigde investeringen en wordt geborgd dat de ontwikkeling van het platform in de pas blijft lopen met de actualiteit.

Consolidatie in het landschap voor informatiedeling

Om het platform succesvol te implementeren is het van belang om deze goed te koppelen aan het bestaande landschap voor informatiedeling. In de analyse en het ontwerp is naar voren gekomen dat het onverstandig is om een extra initiatief naast de al bestaande initiatieven te plaatsen. Er wordt daarom geen nieuwe oplossing gemaakt, maar er wordt voortgebouwd op en/of gekoppeld aan bestaande ontwerpen en waar mogelijk gekeken naar de integratie met bestaande initiatieven voor informatiedeling om verdere versnippering te voorkomen.

Onderbrengen in bestaande structuur: Landingsplaats bij het NCSC

Er is een grote vraag naar consolidatie in het informatiedelingslandschap. Het NCSC speelt een belangrijke rol in het dit landschap en het stelsel. Andere relevante initiatieven, zoals het LDS, NDN en SecureNed zijn ook ondergebracht bij het NCSC. Daarnaast sluit het op te richten platform ook juridisch en inhoudelijk goed aan bij het NCSC en de toekomstige vernieuwde organisatie. Daarom is ervoor gekozen om het platform te laten landen bij het NCSC.

1.2 Raakvlakken

Het Cyclotron programma kent raakvlakken met andere programma's en projecten. De relatie tussen deze programma's zal per initiatief vormgegeven worden.

- Het verkennen van het integreren van activiteiten van het (door ontwikkelen van het) **Nationaal Detectie Netwerk (NDN)** en Cyclotron.
- In de doorontwikkeling van het **LDS Cyclotron** meenemen, mogelijk activiteiten van het LDS integreren met die van Cyclotron.
- Nauwe samenwerking creëren met de **Cyber Intel Info Cel**, gericht op het doordeel- en analyse en weerbaarheidscentrum.
- **Doelwit- en slachtoffernotificatie** wordt in een separaat traject gerealiseerd.
- In het ontwerp van de vernieuwde organisatie van het **NCSC**, (o.m. de integratie met het DTC en het CSIRT-DSP) de landings plaats voor de drie deelcentra meenemen.
- De implementatie van de **NIS2** en de gevolgen daarvan voor het juridisch kader worden meegenomen in de juridische werkstroom van het programma.

Doelen en resultaten programma

2.1 Doelstellingen programma

In de reeds geciteerde Cyclotron-verkenning concluderen de auteurs dat bij zowel publieke als private partijen een dringende behoefte is aan het intensiever delen van tactische en operationele informatie rondom (dreigende) cyberincidenten.⁸

Het startpunt van hun analyse is dat de informatiebehoefte van afnemers zich direct verhoudt tot de volwassenheid die zij hebben. In de analyse van het landschap zijn daarbij twee behoeften naar voren gekomen:

1. Hoog volwassen organisaties hebben behoefte aan het snel ontvangen van niet-geanalyseerde ruwe gegevens.
2. Alle organisaties hebben behoefte aan geanalyseerde informatie, waarbij deze analyses ook gezamenlijk tot stand kunnen worden gebracht.

Deze informatiebehoefte vertaalt zich vervolgens naar drie doelen voor informatiedeling: (a) snel ruwe gegevens delen – push, (b) informatie opvragen – pull en (c) samen analyseren.

Om te voorzien in bovenstaande behoefte, is het nodig dat er een drietal centra worden ontwikkeld om informatie te kunnen delen. Deze drie centra zijn in de voorgestelde Cyclotron-blauwdruk:

1. Doordeelcentrum dat faciliteert in het snel kunnen delen van ruwe gegevens tussen hoog volwassen stakeholders.
2. Analyse- en weerbaarheidscentrum dat zich richt op het maken van gezamenlijke analyses en adviezen.
3. Communicatie- en distributiecentrum dat zich richt op het afstemmen van de boodschap op de afnemers en het zorgdragen voor de distributie van informatie.⁹

Het realiseren van deze drie centra is onder voorbehoud van de verschillende randvoorwaarden, zoals het vertrouwelijk informatie kunnen delen in deelgroepen, het faciliteren van (informatiedelings)kanalen, het scheppen van de juiste juridische kaders, en het opzetten van governance en een **trusted community**. Op termijn zullen de drie centra en randvoorwaarden geborgd worden bij de beoogde leadorganisatie (NCSC).

⁸ P. Oldengarm en L. Mooy 2022, pp. 1-2.

⁹ Ibid., pp. 2-3.

Op basis van de blauwdruk van de verkenning, heeft het programma als hoofddoel:

Op grotere schaal publiek-private informatie delen en samenwerken, om gezamenlijk meer grip te krijgen op cyberdreigingen en meer partijen te laten profiteren van schaarse kennis en expertise.

Dit hoofddoel is nader te specificeren in drie programmadoelen die respectievelijk overeenkomen met de drie centra uit de Cyclotron-verkenning:

1. Hoogvolwassen partijen in staat stellen om in verschillende samenstellingen **snel en flexibel ruwe gegevens te delen**, i.e. Doordeelcentrum.
2. Gelegenheidscoalities in staat stellen om **gezamenlijke analyses** uit te voeren en **weerbaarheidsproducten te ontwikkelen**, i.e. Analyse- en weerbaarheidscentrum.
3. Zorgen dat **waardevolle inzichten** (geanalyseerde informatie) en weerbaarheidsproducten **terecht komen bij, en gebruikt worden door, een grote groep partijen**, i.e. Distributie- en communicatiecentrum.

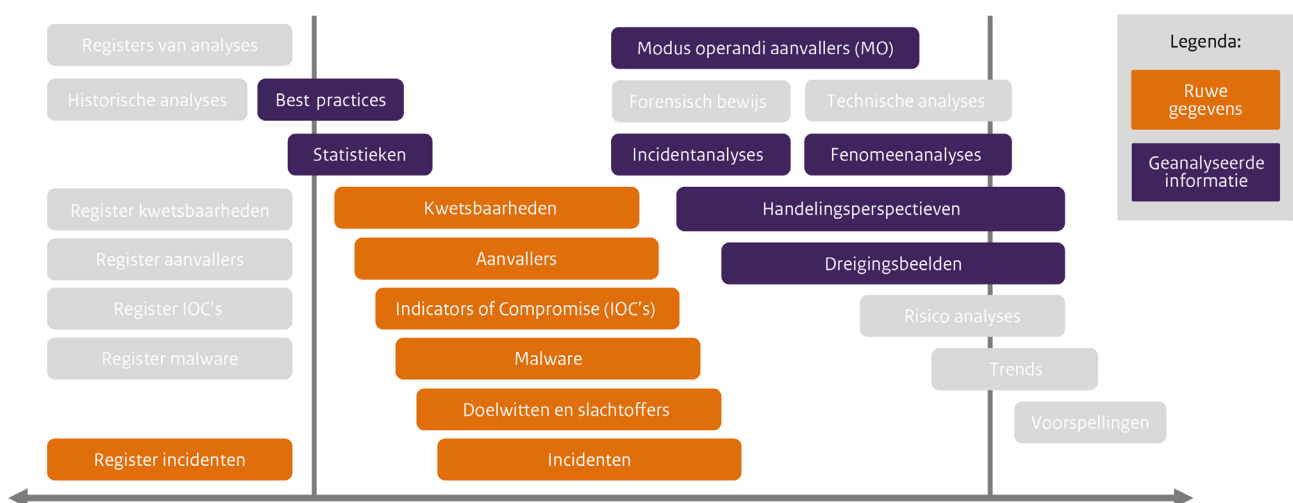
In de verschillende werkstromen met bijbehorende kernactiviteiten, beschreven in **hoofdstuk 4**, worden de drie programmadoelen nader uitgewerkt.

2.2 Resultaten programma

Om de drie programmadoelen te realiseren heeft het Programma Cyclotron vastgesteld welke resultaten er behaald dienen te worden. Per werkstroom zijn resultaten op hoog méta niveau uitgewerkt in de mijlpalenplanning in hoofdstuk 4. De nadere tactische en operationele details van de beoogde resultaten worden op een later moment ingevuld en uitgewerkt.

1. Snel en flexibel ruwe gegevens delen

- De juridische, procesmatige en technische randvoorwaarden zijn ingeregeld om structurele en efficiënte data-uitwisseling mogelijk te maken.
- Meer dan 40 hoogvolwassen partijen wisselen structureel in verschillende samenstellingen op verschillende onderwerpen ruwe gegevens uit. Het type ruwe gegevens is beschreven in het Cyclotron informatiemodel (cf. **figuur 2**).
- Een incidentregister is ontwikkeld en ingericht. Betrokken organisaties verstrekken informatie over incidenten aan een centraal incidentregister en hebben toegang om het register (beperkt) te raadplegen.

Figuur 2. Het Cyclotron informatiemodel met de verschillende typen ruwe gegevens in het oranje en geanalyseerde gegevens in het paars.

2. Gezamenlijke analyses uitvoeren en weerbaarheidsproducten ontwikkelen

- De juridische, procesmatige, technische en fysieke randvoorwaarden zijn ingeregeld om gezamenlijk analyse en ontwikkeling te faciliteren.
- Er is een gezamenlijke ontwikkelagenda met thema's en use cases waar samen aan gewerkt wordt en waaraan meerdere publieke en private partijen zich committeren.
- Met het analyse- en weerbaarheidscentrum en de bijbehorende samenwerkingsvormen levert het programma samen met de leadorganisatie NCSC meer dan 10 keer per jaar geanalyseerde informatie of weerbaarheidsproducten op.

3. Waardevolle inzichten en weerbaarheidsproducten komen terecht bij, en worden gebruikt door een grote groep partijen

- De juridische, procesmatige en technische randvoorwaarden zijn ingeregeld om inzichten en weerbaarheidsproducten te verspreiden.
- Deze inzichten en weerbaarheidsproducten bereiken (in)direct 90% van de beoogde laag-, midden-, en hoogvolwassen partijen.
- 70% van de bevroegde partijen geeft aan dat deze inzichten en weerbaarheidsproducten waardevol zijn.

Aannemende dat programma Cyclotron de beschreven resultaten behaalt, levert het gehele programma functionaliteit, beleid, juridische kaders en techniek op. Bovendien wordt er zorg voor gedragen dat de resultaten van het programma structureel worden belegd bij het NCSC.

Voor **functionaliteit** worden er use cases en doelinrichting voor rollen, processen, middelen en sturing geleverd. Voor beleid wordt een beleidskader opgesteld en de governance structuur ingericht. Voor **juridische kaders** wordt gekeken wat er op de korte termijn mogelijk is binnen de huidige wettelijke kaders en de oplossingsrichtingen voor de lange termijn. Voor **techniek** worden er datastromen gedefinieerd en gefaciliteerd, en technische middelen ontworpen en geïmplementeerd. De programmaresultaten worden gerealiseerd door middel van vier primaire werkstromen. Hoofdstuk 3 beschrijft de vier werkstromen, kernactiviteiten en ondersteunende activiteiten.

Randvoorwaarden

In de verkenning zijn enkele bijzondere randvoorwaarden in kaart gebracht. Voor het realiseren van de drie centra is het van belang dat deze randvoorwaarden worden bewaakt door het programma of al dan niet verder worden ingevuld door het programma.

Verhouding NLCS

Binnen het programma Cyclotron wordt het platform gerealiseerd. Daarnaast is de realisatie van het platform ook opgenomen als actie in het NLCS-actieplan.¹⁰ De NLCS en de voortgang hierop hebben een eigen governance model en structuur. De programamanager legt in de governance structuur van de NLCS verantwoording af over de voortgang van de actie zoals opgenomen in het actieplan, zijnde:

Samen met het bedrijfsleven wordt een routekaart opgesteld voor de implementatie van een publiek-privaat platform voor wederkerige cybersecurity informatie- en kennisdeling. De basis voor dit traject is het opgeleverde Cyclotronrapport.

Indien het nodig is dat de actie wordt aangepast, wordt een eventueel voorstel ook voorgelegd en besproken in de governance structuur van de NLCS, na afstemming in de governance structuur van het programma. In het programma zelf worden inhoudelijke beslissingen genomen over het programma.

¹⁰ Actieplan Nederlandse Cybersecuritystrategie 2022-2028, pag. 7.

Landing bij het NCSC

Het programma gaat de komende jaren de eerste stappen zetten om het beoogde ontwerp te realiseren. Daarna is het van belang dat het platform en het samenwerkingsverband dat is opgezet, landt bij het NCSC. Het is van belang dat deze landing verder geborgd is. Hiermee wordt ook nader uitwerking gegeven aan het uitgangspunt – landing in bestaande structuur.

Opbouwen trusted community

Het is van belang dat er een trusted community wordt opgebouwd.

De programmaorganisatie heeft een faciliterende rol bij het opbouwen van de trusted community

Tijdens het opbouwen van de trusted community dient gereageerd, geleerd en aangepast te worden op basis van de ontdekkingstocht die we gezamenlijk ondernemen.

Het opzetten van een dergelijk samenwerkingsplatform kan alleen slagen door publiek-private samenwerking. Om dit te realiseren is het van belang dat er een **trusted community** wordt opgebouwd, waarbij een groep stakeholders elkaar vertrouwen en bereid zijn tijd te steken in dit programma en informatie met elkaar te delen.

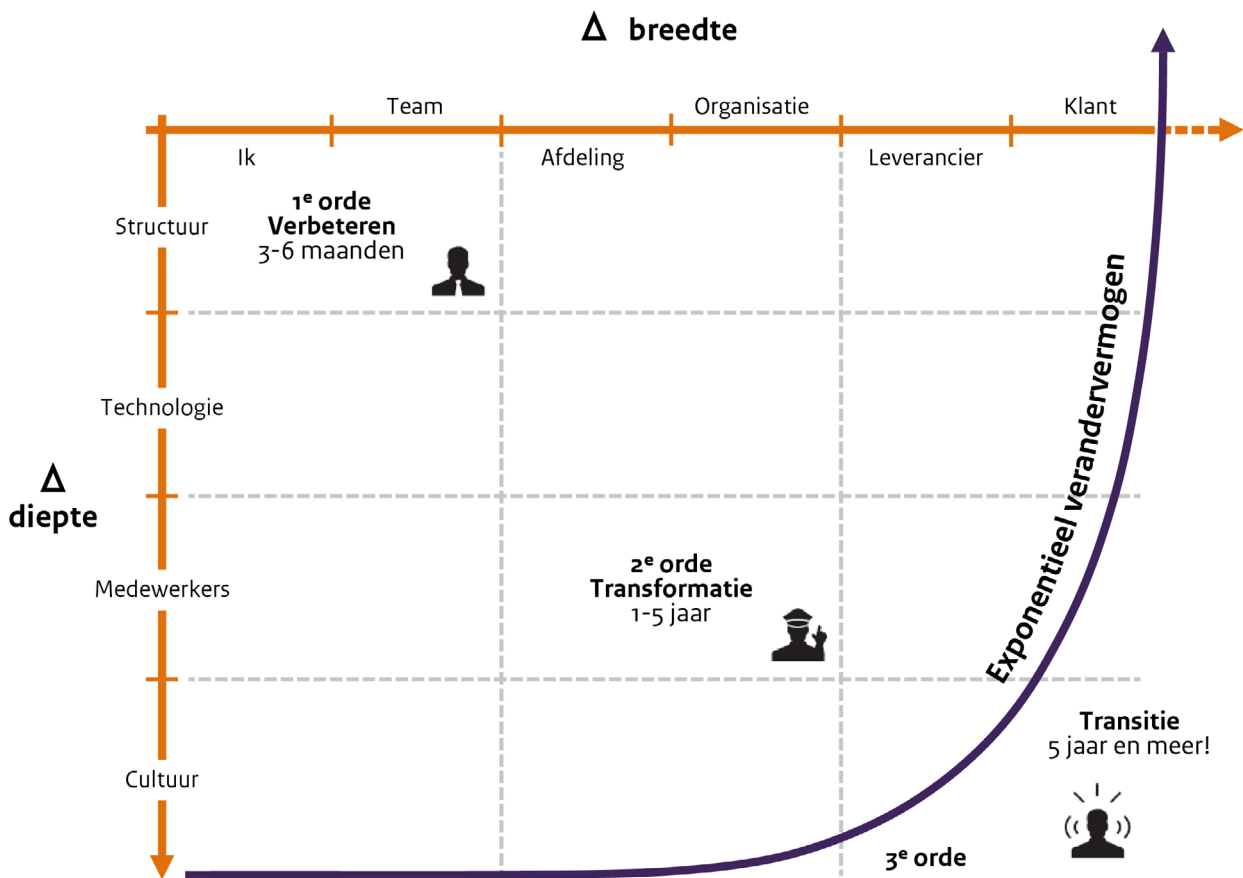
De programmaorganisatie heeft een faciliterende rol bij het bouwen van deze **'trusted community'**. Daarbij houdt het programma rekening met een veranderaanpak die faciliteert dat belang, cultuur en vertrouwen meegroeit met de ontwikkeling van het platform. Relatiemanagement draagt hierin bij middels hun stakeholder-management en het initiëren van samenwerkingen. Communicatie zorgt ervoor dat de relevante stakeholders op de hoogte worden gehouden van de activiteiten en de voortgang van het programma. De programmamanager en de programmasecretaris spelen een belangrijke rol als gezicht van de programmaorganisatie, en borgen dat de bevindingen en inzichten uit de samenwerkings- en veranderinterventies landen in de aanpak, de agenda en de governance van het programma.

De activiteiten die hierbij passen zijn minder concreet dan die van het bouwen van een platform. Naast de inhoudelijke operationele use cases die de functionaliteit van het platform vormgeven, wordt in co-creatie sessies met stakeholders op strategisch en tactisch niveau gezocht naar de benodigde ontwikkelingen die bijdragen aan het behalen van de programmadoelstellingen. Deze leiden tot een match van belangen, verbinding, houding en cultuur die past bij de doelstellingen van het programma én stakeholders in de publiek-private samenwerking. Dit betekent ook dat het opbouwen van een **trusted community** een reis is waar gereageerd, geleerd en aangepast dient te worden op basis van de ontdekkingstocht die we gezamenlijk ondernemen. Dit wordt in de veranderkunde ook wel benoemd als interventies in 2e en 3e orde veranderingen (zie figuur 3).

Juridisch kader

Het bewaken van de juridische randvoorwaarden worden in beginsel geborgd binnen de werkstroom Juridisch. Binnen deze werkstroom wordt de komende periode hard gewerkt om te onderzoeken wat er op de korte termijn mogelijk is binnen de huidige wettelijke kaders. Daarbij is het van belang dat publieke partijen informatie delen op grond van een wettelijke grondslag en dat voor het delen van informatie aan de zijde van private organisaties de impact van de Avg wordt meegenomen.

Tevens kijkt deze werkstroom naar mogelijke lange termijn oplossingen. Waarbij het van belang is dat een mogelijke oplossing, zoals het opstellen van een gezamenlijk convenant of een nieuw wettelijk kader, toekomst bestendig is. Ook dienen nieuwe ontwikkelingen zoals de implementatie van de NIS2 hierin meegenomen te worden.

Figuur 3. Model uit de veranderkunde met daarin 1e, 2e en 3e orde veranderingen

Activiteiten en planning

4.1 Werkstromen en kernactiviteiten

Het programma Cyclotron heeft vier primaire werkstromen om de benodigde kaders, sturing, processen en techniek te realiseren. De vier werkstromen – Functionaliteit, Beleid, Juridisch en Techniek – hebben elk hun doelen en kernactiviteiten. Hoewel de werkstromen overlappende activiteiten kunnen hebben, brengt deze werkwijze focus aan die nodig is om de hoofdoelen van het programma Cyclotron te behalen op basis van de uitgangspunten zoals die beschreven zijn in **hoofdstuk 1**.

Werkstroom functionaliteit

Het doel van Functionaliteit is behoeftes van deelnemers in kaart brengen, door te vertalen naar operationele inrichting, concrete use cases identificeren en (versneld) implementeren. De kernactiviteiten van de werkstroom zijn:

- Behoeftes, functionele wensen en use cases identificeren en prioriteren.
- Doelinrichting (informatie, mensen, processen, middelen) in relatie tot de bestaande situatie uitwerken.
- Use cases concretiseren en (versneld) realisatie daarvan aanjagen en coördineren.

Werkstroom Beleid

Het doel van Beleid is een beleidsmatig kader creëren en de governance-structuur inrichten om informatiedeling en samenwerking te bevorderen. De kernactiviteiten van de werkstroom zijn:

- Het opstellen van een beleidskader, waarin aandacht is voor de governance, ophanging in het bredere (cybersecurity) stelsel, de relatie met de NLCS en de toekomstige visie.
- Ondersteunt de politiek bestuurlijke besluitvorming.
- Verantwoordelijk voor de voorbereiding van parlementaire verantwoording.
- Borging van samenwerkingsafspraken, definitie van volwassenheid, vertrouwelijkheidsafspraken die volgen uit use cases.

Werkstroom Juridisch

Het doel van Juridisch is juridische randvoorwaarden creëren en afspraken borgen om informatiedeling en samenwerking mogelijk te maken. De kernactiviteiten van de werkstroom zijn:

- Mogelijkheden en beperkingen van de huidige juridische kaders inzichtelijk maken.
- Voorstellen doen om bestaande juridische kaders aan te passen of om nieuwe kaders creëren.
- Samenwerkingsafspraken concretiseren en waar nodig te formaliseren.

Werkstroom Techniek

Het doel van Techniek is het identificeren en implementeren van de optimale set aan technische middelen om use cases te ondersteunen. De kernactiviteiten van de werkstroom zijn:

- Informatiestromen en functionele eisen voor de ondersteunende systemen in kaart brengen.
- Doelarchitectuur uitwerken en afstemmen.
- Het gebruik van standaarden en consolidatie bevorderen.
- Implementatie van technische middelen coördineren.
- Informatiebeveiligingseisen borgen.

Programmaorganisatie

Verder zijn er een aantal activiteiten belangrijk voor het succes van het programma. Deze activiteiten vallen onder de Programmaorganisatie. Hieronder vallen onder andere relatiemanagement en communicatie. Voor relatiemanagement is onder andere het doel om stakeholders en deelnemende partijen in kaart te brengen en te binden aan het programma. Voor communicatie is onder meer het doel om de informatiebehoeften van betrokken partijen inzichtelijk te maken en daarin te voorzien op eenduidige en wervende wijze. Daarnaast behoudt de programmaorganisatie het overzicht van het programma, bewaakt de voortgang, faciliteert in praktische vorm, is aanspreekpunt en onderhoudt contact met relevante trajecten.

4.2 Mijlpalenplanning

Met verschillende vormen van samenwerking en data delen kunnen de programmaresultaten behaald worden. De exacte invulling zal dan ook in samenspraak met wisselende groepen belanghebbenden nader vormgegeven worden gedurende het programma Cyclotron. Vanuit de verkenning en de bestaande use cases kan een voorlopige inschatting gemaakt worden van de activiteiten voor de werkstromen en tot welke tussentijdse mijlpalen deze leiden tot het einde van 2026. De mijlpalenplanning – opgenomen in de Appendix van dit document – dient als richtlijn om het programma houvast te geven met een bijbehorende mate van onzekerheid. Periodiek zal deze mijlpalenplanning herzien worden op basis van de laatste inzichten.

Functionele, beleidsmatige, juridische en technische randvoorwaarden zullen in nauwe samenwerking iteratief uitgewerkt en geïmplementeerd moeten worden, waarbij nog niet alle werkzaamheden tot in detail vast te leggen zijn. In de onderstaande secties worden de belangrijkste werkzaamheden en resultaten per jaar uitgelicht.

Tot slot spelen Relatiemanagement en Communicatie een rol over de gehele breedte van het programma. Afhankelijk van de werkstroom en de fase waarin deze zich bevindt wordt de invulling van de rol nader bepaald.

Verwachte activiteiten en resultaten 2024

De belangrijkste beoogde resultaten voor 2024 zijn:

- Er is een voorstel uitgewerkt voor de benodigde wetswijzigingen, inclusief een proces om deze wetswijzigingen op termijn in gang te zetten;
- Circa 15 hoogvolwassen partijen delen als onderdeel van verschillende use cases periodiek data met elkaar;
- Er is een gezamenlijke ontwikkelagenda opgesteld die als leidraad dient voor de realisatie van verschillende weerbaarheidsproducten in 2025;
- Er is een technische basis neergelegd (een MVP¹¹, 'minimum viable product') om een aantal kernfunctionaliteiten uit de cyclotron blauwdruk te ondersteunen.

Voor de werkstroom Functionaliteit ligt de focus voor 2024 op het versnellen van de bestaande use cases en opstarten van potentiële nieuwe use cases om reeds betrokken organisaties te blijven binden aan het programma en nieuwe groepen stakeholders te betrekken. Daarnaast zal er gewerkt worden aan het vaststellen van een use case roadmap, het in kaart brengen van de functionele wensen van de deelnemers en het uitwerken van de doelinrichting om verantwoordelijkheden, processen en middelen structureel te kunnen beleggen. Ook zal de werkstroom (objectieve) criteria voor deelname aan de verschillende use cases opstellen en een gedragscode ontwikkelen.

Eind 2023 is de werkstroom Beleid opgestart. Als eerste zal de werkgroep een beleidskader gaan opstellen. In het beleidskader zal aandacht worden besteed aan de governance, de ophanging van het programma binnen het bredere (cybersecurity) stelsel, de relatie met de NLCS en de toekomstvisie van het programma. Dit beleidskader is ook de basis voor eventuele verdere jaarlijkse detailplanning en de jaarlijkse budgetcyclussen van de verschillende organisaties. Naast het beleidskader zal de werkgroep voorgestelde governance structuur verder vastleggen en inrichten. Doorlopend heeft de werkstroom Beleid een rol bij het opstellen van eventuele parlementaire stukken en de voorbereiding voor de NLCS en de stuurgroep.

Voor het realiseren van het ontwerp is het van belang dat er een sluitend juridisch kader ligt. In de verkenning is al aangegeven dat de huidige juridische kaders niet voldoende zijn en is geadviseerd om zo snel mogelijk te starten met de Juridische werkstroom. Dit advies is ter harte genomen en de Juridische werkstroom is in februari 2023 ingericht en opgestart. In 2023 is gestart met het in kaart brengen van de huidige wettelijke kaders en knelpunten. Op basis van deze gemaakte analyse worden mogelijke oplossingen/scenario's verkend. In 2024 wordt beoogd dat deze scenario's verder worden uitgewerkt en wordt geadviseerd over een mogelijke oplossingsrichting. Het doel is om in de tweede helft van 2024 te starten met een juridisch vervolgtraject, zoals het verder uitwerken van het scenario en dit verder uit te werken naar een wetsvoorstel, convenant etc.

Werkstroom Techniek zal zich in 2024 richten op het opleveren van een **minimum viable product (MVP)** dat als voorbereiding geldt op de werkstroomactiviteiten in 2025-2026. Naast het (verder) aanscherpen van een architectuurontwerp en (non-) functionele eisen, zal het bijdragen aan de implementatie van drie bouwblokken uit het gehele architectuurontwerp. Deze drie bouwblokken – SecureNed, Portaal, en de functie data delen en opslaan (MISP) – ondersteunen de beoogde use cases voor 2024. Voor MVP SecureNed wordt het uitvoeren van hit-no-hit analyses op data die door meerdere partijen gedeeld is, mogelijk gemaakt. Voor MVP Portaal, dat reeds ontwikkeld wordt, wordt IAM ingeregeld, en is het een landingsplaats voor diverse weerbaarheids- of informatieproducten. Er wordt ook een start gemaakt met het mogelijk maken van datadoordeelfuncties met behulp van MISP. Tot slot zullen data governance en management eisen ontworpen en geïmplementeerd worden. Op deze manier zijn de cyclotron onderdelen 'Doordeelcentrum', 'Analyse- en weerbaarheidscentrum', en 'Communicatie- en distributiecentrum' in hun eerste iteratie vormgegeven, in co-creatie met de deelnemende hoogvolwassen partijen.

¹¹ Een MVP is een eerste (basis)versie van een product (IT, digitaal) dat voldoet aan de minimaal noodzakelijke gebruikseisen, maar in de toekomst kan worden aangepast en verbeterd.

Verwachte activiteiten en resultaten 2025

De belangrijkste beoogde resultaten voor 2025 zijn:

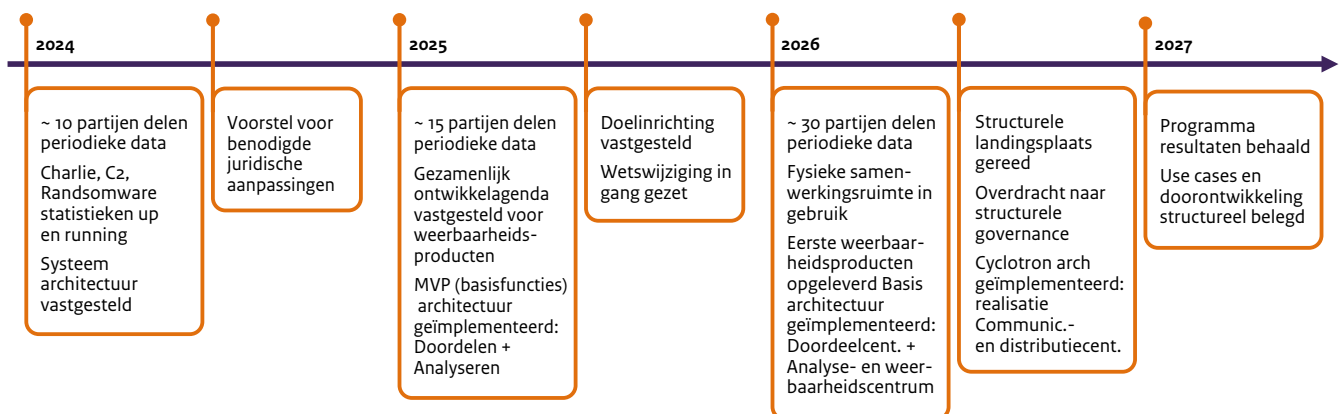
- Een doelinrichting is vastgesteld;
- Eventuele wijzigingen van wettelijke kaders zijn in gang gezet;
- Circa 30 hoogvolwassen partijen delen als onderdeel van verschillende use cases periodiek data met elkaar;
- Een fysieke samenwerkingsruimte is in gebruik, bijvoorbeeld voor het werken aan weerbaarheidsproducten;
- De eerste weerbaarheidsproducten zijn opgeleverd;
- Een basisarchitectuur is geïmplementeerd. Deze MVP draagt bij aan het realiseren van kernfuncties van de Cyclotron blauwdruk. Het Doordeelcentrum, het Analyse- en weerbaarheidscentrum en Incidentenregister zijn geïmplementeerd.

De werkstroom Functionaliteit zal ook in 2025 de bestaande use cases blijven aanjagen en coördineren. Daarnaast is het streven om nieuwe use cases op te starten. Het is helder hoe de use cases structureel worden belegd en hoe dit geïntegreerd wordt in het uiteindelijk te realiseren platform en de werkwijze van het NCSC. Op basis hiervan worden nadere processen ingericht en wordt gekeken hoe dit nader qua verantwoordelijkheid moet worden ingeregeld en welke middelen hiervoor nodig zijn, zoals een fysieke samenwerkruimte.

In 2025 zal de werkstroom Beleid kijken of in het kader van nieuwe ontwikkelingen en de NLCS het beleidskader moet worden aangepast. Daarnaast wordt jaarlijks gekeken naar de verdere detailplanning en naar de jaarlijkse budgetcyclussen van de verschillende organisaties. Doorlopend heeft de werkstroom Beleid een rol bij het opstellen van eventuele parlementaire stukken en de voorbereiding voor de NLCS en de stuurgroep.

Voor de werkstroom Juridisch zal er naar verwachting in 2025 een concreet advies liggen met gewenste wijzigingen om het delen van incident- en dreigingsdata binnen wettelijke kaders te doen. Als tijdelijk alternatief voor wetswijziging is een convenant opgesteld die hier invulling aan geeft. Het verdere proces is afhankelijk van het gekozen scenario. Indien er een wetsvoorstel wordt gedaan is het streven om in 2025 te starten met het wetgevingsproces, dat buiten de scope valt van dit programma.

Werkstroom Techniek zal zich in 2025 richten op het implementeren van functies voor data doordelen, data analyseren en het technisch ondersteunen van het maken van weerbaarheidsproducten, en het communiceren en distribueren van die producten. In lijn met ontwikkelingsstandaarden van IT-producten zullen genoemde functies getest en verbeterd worden. Van belang is dat de implementatieplannen meegenomen worden in de ontwikkelcycli ('PI's') van de verschillende product-teams.

Figuur 5. De mijlpalenplanning van programma Cyclotron.

Verwachte activiteiten en resultaten 2026

De belangrijkste beoogde resultaten voor 2026 zijn:

- Een structurele landingsplaats voor (weerbaarheids) producten is gereed;
- Een overdracht naar structurele governance is voltooid;
- De programma resultaten zijn behaald;
- Use cases en hun doorontwikkeling zijn structureel belegd.

In algemene zin zal het programma Cyclotron in 2026 bestaan uit het structureel beleggen van verschillende elementen uit de werkstromen en de overgang van het programma naar het te realiseren centrum/platform. Voor het programma betekent dat het eind 2026 afgeschaald gaat worden naar de nieuwe structuur.

Werkstroom Functionaliteit zal in 2026 in het teken staan van het structureel beleggen van de opgestarte use cases in de op te richten centra.

In 2026 zal de werkstroom Beleid kijken of in het kader van nieuwe ontwikkelingen en de NLCS het beleidskader moet worden aangepast. Daarnaast wordt jaarlijks gekeken naar de verdere detailplanning en naar de jaarlijkse budgetcyclussen van de verschillende organisaties. Doorlopend heeft de werkstroom Beleid een rol bij het opstellen van eventuele parlementaire stukken en de voorbereiding voor de NLCS en de stuurgroep.

Afhankelijk van de eerder gemaakt keuze wordt in werkstroom Juridisch in 2026 verder gewerkt aan eventuele wetswijzigingen en het ingediende wetsvoorstel om het ontwerp te realiseren door de Juridische werkstroom.

Werkstroom Techniek zal zich in 2026 richten het structureel aansluiten van partijen op de ontwikkelde Cyclotron centra en bijbehorende functionaliteiten. Met het aansluiten van partijen zal de werkstroom ook de fase van beheer en onderhoud ingaan. Ook wordt de overdracht voorbereid van dit technische onderdeel van het programma Cyclotron naar het NCSC.

Samenwerkende organisaties

Binnen programma Cyclotron werken diverse organisaties samen. Programma Cyclotron is ontstaan uit een initiatief van het Strategisch Overleg Cyberdreigingen. Dit is een bestaand samenwerkingsverband van NCSC, NCTV, Politie, Openbaar Ministerie, MIVD en AIVD. NCTV is daarbij de formele opdrachtgever, als eigenaar van de Nederlands Cybersecurity Strategie (NLCS).

Om de doelstellingen van Programma Cyclotron te behalen is publiek-private samenwerking essentieel. Daarom zoekt Programma Cyclotron samenwerking met de volgende soorten organisaties: cybersecurity bedrijven, schakelorganisaties (OKTT's), (hoogvolwassen) private organisaties en (hoogvolwassen) publieke organisaties.

Van een samenwerkingspartij wordt verwacht dat deze:

- Beschikt over data uit het informatiemodel Cyclotron.
- Beschikt over de bekwaamheid om deze data te analyseren en weerbaarheidsproducten te maken.
- Zich committeert aan het leveren van inzet in bemensing en natura om Cyclotron doelen te bereiken in publiek-private samenwerking.
- Een wettelijke basis voorhanden heeft om informatie mee uit te wisselen.

Met deze organisaties werkt programma Cyclotron samen om:

- De drie centra uit de blauwdruk vorm te geven en te realiseren zodat technische middelen, processen, afspraken en juridische voorwaarden geborgd en beschikbaar zijn.
- Een **trusted community** op te zetten en te cultiveren, zodat publiek-private samenwerking en sturing nu en in de toekomst geborgd is.
- Weerbaarheidsproducten te leveren die voor de samenwerkende organisaties waardevol zijn en gedistribueerd worden naar alle organisaties in Nederland die daar behoefte aan hebben.

Hoofdstuk 6

Afhankelijkheden en risico's

Het programma Cyclotron kent meerdere afhankelijkheden en risico's die een rol kunnen spelen in het behalen van de gestelde programmadoelstellingen. Naast de gangbare afhankelijkheden en risico's waar projecten mee te maken hebben, zoals geld, tijd en kwaliteit, heeft het programma enkele specifieke afhankelijkheden en risico's. Voorbeelden hiervan zijn de bestaande juridische ruimte, de doorlooptijden van wetswijzigingen, cultuur van de betrokken partijen en de beeldvorming rondom NCTV en NCSC.

Categorie	Risico/afhankelijkheden	Mitigerende maatregel
Bestaande juridische ruimte	Bestaande juridische kaders bieden onvoldoende ruimte voor structurele informatiedeling tussen publieke en private partijen.	Voldoende capaciteit inzetten om de juridische (on)mogelijkheden in kaart te brengen en voorstellen uitwerken om de benodigde juridische kaders te creëren.
Doorlooptijden wetswijzigingen	Indien wetswijzigingen nodig zijn, zal dit aanzienlijke doorlooptijden met zich meebrengen. Hierdoor kunnen tastbare resultaten en structurele samenwerking op belangrijke use cases mogelijk uitblijven. Dit kan het momentum van het programma en daarmee de resultaten negatief beïnvloeden.	Een impactanalyse nodig zijn van eventueel benodigde wetswijzigingen. De resultaten hiervan zullen binnen het SOC gesproken worden om de implicaties voor de opzet en planning van het programma waar nodig bij te sturen.
Cultuur	De manier van werken en cultuur van de deelnemende partijen verandert niet op tijd om in transparantie en vertrouwen te kunnen samenwerken.	Inzet op co-creatie en het benoemen van de derde orde verandering die gevraagd wordt. Regelmatig evalueren met stakeholders en deelnemers hoe het programma tot nu toe verloopt; verbeteringen doorvoeren. Aansluitingseisen helder en simpel maken.
Beeldvorming	NCTV en NCSC worden gezien als overheidsbemoeienis en een link naar handhaving, wat deelname weerhoudt of bemoeilijkt.	Afspraken maken over <i>separation of duties</i> , NDA, het opstellen van convenanten waardoor het vertrouwen gehandhaafd wordt. Bij realisatie van samenwerking de te behalen doelstellingen evalueren: zijn er snel ruwe gegevens gedeeld, is er samengewerkt aan weerbaarheidsproducten, en zijn deze naar de juiste partijen gedistribueerd en gecommuniceerd.

Appendix I

Afkortingenlijst

Afkorting	Departement
AIVD	Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst
Avg	Algemene Verordening op de Gegevensbescherming
CIIC	Cyber Info/Intel Cel
CSIRT	Computer Security Incident Responce Team
DSP	Digital Service Provider
DTC	Digital Trust Center
LDS	Landelijk Dekkend Stelsel
MISP	Malware Information Sharing Platform
MIVD	Militaire Inlichtingen en Veiligheidsdienst
NCSA	Nederlands Cyber Security Agenda
NCSC	National Cyber Security Centrum
NCTV	Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid
NDN	Nationaal Detectie Netwerk
NIB2	Netwerk- en informatiebeveiligingsrichtlijn versie 2
OM	Openbaar Ministerie
PMO	Programma Management Office
SOC	Strategisch Overleg Cyberdreigingen

Programma
Cyclotron